

DOI: 10.31548/hspedagog2021.04.068

УДК 159.98

МОДЕЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПІДТРИМКИ ОСВІТНІХ РЕФОРМ НА ОСНОВІ ВІДКРИТОСТІ СУДЖЕНЬ (OPEN-MINDEDNESS)

ЧУНІХІНА С. Л., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології спілкування

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

ORCID ID ID 0000-0002-0813-6741

Email: s.chunikhina@ispp.org.ua

Анотація. Актуальним завданням для України є забезпечення широкої громадської підтримки освітніх реформ. Метою статті є представлення структурної моделі розробки технології забезпечення громадської підтримки реформ у сфері загальної середньої освіти на основі відкритості суджень (open-mindedness). Відкритість суджень визначається як сукупність когнітивних та соціоемоційних умінь особистості, які обумовлюють її спроможність до гнучкого та адаптивного поведіння з новою інформацією та/або новим досвідом. На основі теоретичного та емпіричного етапів дослідження запропоновано модель та сценарій застосування технології формування громадської думки, яка враховує стадіальність процесу її формування – від аналізу інформації через рефлексивні процеси до синтезу. Виокремлено когнітивні (навички критичного мислення, вміння формувати об'ємне бачення проблеми на основі її сутнісних характеристик, структурований виклад позиції) та соціоемоційні (надання зворотного зв'язку, розв'язання конфліктів з орієнтацією на ціль, емоційна грамотність, емпатійне слухання) критерії ефективності.

Ключові слова: громадська думка, освітні інновації, відкритість суджень, технології формування громадської думки, суб'єкт

Актуальність. Процес реформування загальної середньої освіти України розпочався із прийняттям Закону України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII, тобто ще до фактичного проголошення державної незалежності, і наразі триває. Загальний напрям реформування освіти за ці роки змінювався кілька разів, іноді досить кардинально. Вже згаданий закон протягом 1991-2017 років правився 46 разів, поки йому на зміну не був прийнятий Закон України «Про освіту» від 5.09.2017 № 2145-VIII, який законодавці теж почали активно змінювати – 10 разів за неповні 4 роки.

Інтенсивний нормотворчий процес в освітній сфері, обтяжений нестабільністю політичної та соціоекономічної ситуації в державі, неминуче позначається на

громадському сприйнятті реформаторських ініціатив [1]. Тому розробка технологій формування громадської думки щодо освітніх реформ має спиратися на певні методологічні застереження і орієнтуватися не на стільки на покращення ставлення до тих чи інших змін, спущених зверху, скільки на утворення настановлень щодо освіти як сфери застосування персональних зусиль кожного учасника освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове осмислення проблем формування, стабілізації чи, навпаки, змінності громадської думки наразі фокусуються на кількох ключових напрямках. По-перше, залишаючись здебільшого в межах класичної парадигми вивчення громадської думки як системи

настановлень, що мають трикомпонентну структуру (когніція, емоція, дія), сучасні дослідники активно шукають нові зв'язки між цими компонентами у різних комбінаціях. Зокрема, вивчаються механізми впливу локальних груп або груп інтересів на громадську думку щодо тих чи інших політичних рішень. По-друге, досліджується проблема множинності «громадських думок» на інтерсуб'єктивному і на інтрасуб'єктивному рівнях та пошуку напрямів консолідації громадської думки, причому консолідація розуміється не як уніфікація, а як приведення її до специфічного стану цілісності на основі цілісності всіх основних компонентів – когнітивного, емоційного та поведінкового [2]. Нарешті, актуальним напрямом вивчення громадської думки є дослідження відкритості суджень (open mindedness), тобто сприйнятливості індивідуальної та масової свідомості до нового або багатозначного досвіду. Відкритість суджень у найбільш узагальненому вигляді визначається

як готовність враховувати ідеї та думки, які є новими або відмінними від вже прийнятих особистістю як свої.

Наразі відкритість суджень досліджується як особистісна риса або чеснота, наявність або відсутність якої може бути предметом формуючих впливів на особистість педагогічного, психологічного або психотерапевтичного характеру у досить тривалій перспективі [9], або як певне вміння, яке можна сформулювати у досить компактний проміжок часу [4; 6-8; 10].

Отже, оскільки в сучасних умовах громадська думка має орієнтуватися не на трансляцію належного чи правильного ставлення до того чи іншого явища або утворення максимально точного, «об'єктивного» образу дійсності, а скоріше на розвиток вміння поводитися з інформацією, передусім – новою або такою, що постійно оновлюється, концепція відкритості суджень представляється досить перспективною основою для розробки технологій формування впливу.

Відкритість суджень (Open-Mindedness)		
Особистісна риса/ Чеснота	Вміння	
	Когнітивні	Соціально-емоційні
Толерантність до невизначеності (Doney & Weregrif)	Критичне мислення (Hawken)	Вміння надавати та отримувати зворотній зв'язок (Lord)
Асертивність (Doney & Weregrif)	Відкритий підхід до розв'язання задач (As'ari et al.)	Розв'язання конфліктів з орієнтацією на цілі (Tjosvold & Poon)
Відкритість новому досвіду (Peterson & Seligman)	Здатність до рефлексії (Lord)	Емпатичне слухання (Hawken)

Рис. 1 Сучасні підходи до вивчення відкритості суджень (Open-Mindedness)

Метою статті є представлення структурної моделі для розробки технології забезпечення громадської

підтримки реформ у сфері загальної середньої освіти на основі відкритості

суджень (open-mindedness) та визначення критеріїв її ефективності.

Методологія. Виходячи з теоретичного аналізу досліджень відкритості суджень, стисло викладеного на початку даної статті, та досвіду емпіричного вивчення відкритості суджень в контексті

сприймання громадськістю освітніх реформ в Україні [3], відкритість суджень визначається як сукупність когнітивних та соціоемоційних вмінь особистості, які обумовлюють її спроможність до гнучкого та адаптивного поведіння з новою інформацією та/або новим досвідом.

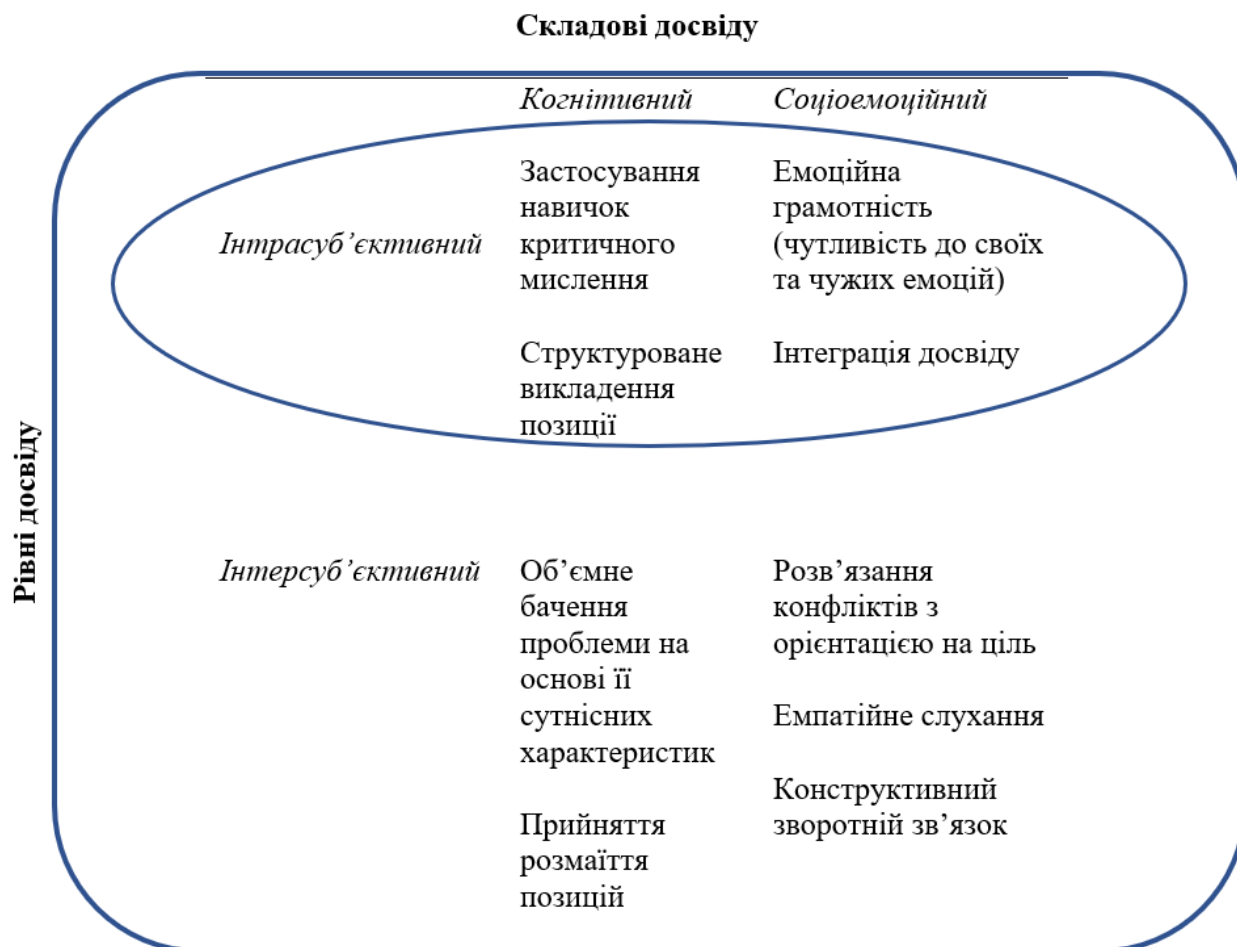

Рис. 2 Структурна модель розробки технологій формування громадської думки на основі відкритості суджень

Розроблення технології формування громадської думки в рамках підходу, заснованого на відкритості суджень, має ширші можливості щодо масштабування ефекту від їх застосування. В даному випадку масштабування може бути здійснене в неочевидному напрямі – не через розширення спільнот, яких необхідно залучати до формувального процесу, а навпаки, шляхом їх звуження до діад чи триад. Тобто йдеться про вплив, сфокусований, так би мовити, «не на всіх, а на кожному».

Даний підхід дає змогу певним чином організувати діалогічні формати обміну думками і ідеями, з метою їх подальшої консолідації в індивідуальній або суспільній свідомості.

Таким чином, структурну модель розробки технологій формування громадської думки на основі відкритості суджень, можна представити у вигляді, поданому на рис. 2. Як можна побачити, дана модель враховує дворівневість прояву та двокомпонентну структуру

відкритості суджень як комплексного вміння. Також модель дає змогу виокремити та описати критерії ефективності застосування технологій як сукупність наявних (сформованих) у суб'єктів громадської думки когнітивних та соціоемоційних компонентів комплексного вміння поводження із новою інформацією та/або новим досвідом.

Результати. В рамках Всеукраїнського експерименту «Формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій» (2016-2020 рр.), який був реалізований Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, розроблено та здійснено апробацію одного з можливих сценаріїв застосування технології формування громадської думки на основі відкритості суджень та здійснено його попередню апробацію (див. Додаток). Апробація здійснювалася на базі Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за участю студентів Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, Київського Університету ім. Б. Грінченка (N=55) в рамках навчально-виробничої практики. Протягом лютого-травня 2021 року було проведено чотири раунди апробації, з них два у форматі очної дискусії (8 і 4 учасники) та два – в онлайн-форматі (6 і 37 учасників). Оцінка ефективності технології здійснювалася шляхом анкетування учасників у два етапи – до та після застосування технології. На першому етапі (до початку апробації) учасникам пропонувалося відповісти на питання Шкали активної відкритості суджень [5]. Також вони мали обрати один з восьми варіантів відповіді на питання «Що ви наразі відчуваєте у зв'язку з перспективою впровадження в Україні 12-річного шкільного навчання?»: страх (тривогу,

неспокій); відчай (розпач, безвихідь); сум (печаль, жалість); гнів (роздратування, злість); надію (сподівання на краще); впевненість, спокій; радість; важко відповісти. Крім того, учасникам пропонувалося завершити речення «12-річне шкільне навчання - це...». Другий етап анкетування здійснювався після завершення апробації за аналогічною схемою, однак замість шкали активної відкритості суджень учасникам пропонувалося відповісти на розроблену автором анкети самооцінки когнітивних та соціоемоційних аспектів ставлення до впровадження 12-річного навчання. Зокрема, учасникам було запропоновано оцінити за п'ятибальною шкалою (де 1 – зовсім малоймовірно, 5 – дуже імовірно) імовірність того, що у майбутньому при зустрічі з іншою точкою зору з важливого для них питання їм буде простіше припустити власну неправоту; визнати обґрунтованість протилежної точки зору; визнати рівноцінність різних точок зору на проблему; зрозуміти, які почуття лежать в основі різних точок зору; зрозуміти потреби, які люди висловлюють за допомогою аргументів; відокремлювати факти від оціночних суджень; ставити питання, які дають змогу краще зрозуміти позицію іншої людини; формувати більш об'ємне бачення проблеми; зберігати позитивне ставлення до людини, з позицією якої ви не погоджуєтесь; зберігати повагу до себе та іншої людини в ситуації конфлікту або суперечки. Необхідність розробки додаткового механізму вимірювання вмінь через самооцінку прогнозованої ймовірності їх застосування у майбутньому обумовлена низькою чутливістю Шкали активної відкритості суджень до формування вмінь, яке відбувається в реальному часі.

Таблиця 1

Середні показники самооцінки розвитку когнітивних аспектів відкритості суджень

Оцініть імовірність того, що у майбутньому при зустрічі з іншою точкою зору з важливого для вас питання вам буде простіше (1 - зовсім малоімовірно; 5 - дуже імовірно, майже 100%)	Середня оцінка	Коеф. кореляції зі Шкалою активної відкритості суджень
Припустити власну неправоту	3,1	.470 p=.013
Визнати обґрунтованість протилежної точки зору	3,5	
Визнати рівноцінність різних точок зору на проблему	3,8	.502 p=.008
Зрозуміти, які почуття лежать в основі різних точок зору	4,0	
Зрозуміти потреби, які люди висловлюють за допомогою аргументів	3,8	
Відокремлювати факти від оціночних суджень	3,5	
Ставити питання, які дають змогу краще зрозуміти позицію іншої людини	4,0	
Формувати більш об'ємне бачення проблеми	3,7	
Зберігати позитивне ставлення до людини, з позицією якої ви не погоджуєтесь	3,8	
Зберігати повагу до себе та іншої людини в ситуації конфлікту або суперечки	4,1	

Як можна побачити з таблиці 1, після участі в апробації технології респонденти оцінюють ймовірність застосування вказаних вмінь як вищу за середню. Виявлено значущі кореляції Шкали активної відкритості суджень з двома шкалами авторської анкети: перша стосується імовірності припускати власну неправоту при зустрічі з іншою точкою зору, друга - імовірності визнавати рівноцінність різних точок зору на проблему. Ці змінні в цілому відповідають визначенню відкритості суджень, сформульованому Peterson & Seligman (2004).

Порівняльний аналіз самозвітів учасників апробації щодо їх емоційного ставлення до перспектив впровадження 12-річного навчання, даних до та після застосування технології, засвідчує помітне покращення сприймання цієї новації. Зокрема, до початку застосування технології 41% учасників відчували

радість, впевненість або надію, після таких учасників було вже 65%. Ще одним показником зміни ставлення до 12-річного навчання за результатами застосування технології на основі відкритості суджень дає підрахунок кількості слів, за допомогою яких учасники закінчували речення «12-річне навчання – це...». Якщо до початку апробації середня довжина фраз становила 3,2 слова, а найбільш типовим висловами були «невдала ідея», «не на часі», «не потрібно Україні», то після участі в дискусії за розробленим сценарієм учасникам, щоб завершити це речення, знадобилося вже в середньому 8,9 слів. Зокрема, були дані такі відповіді: «освітня реформа створена для того, щоб учні мали змогу обирати ті предмети, які їм цікаві»; «реформа, яка допоможе учням з раннього віку зосередитися на своїх сильних сторонах і зробити правильний вибір»; «можливість оптимізування

(збережено лексику оригіналу – С.Ч.) та покращення навчального процесу, розвантаження учнів та чудовий спосіб перейняття практики других країн». Використання більшої кількості слів для опису реформи корелює з більш позитивним ставленням до неї (.466, $r=.011$)

Перспективи подальших досліджень. Досвід попередньої апробації технологій, заснованих на відкритості суджень, у тому числі підсумкова рефлексія її учасників, показує перспективність застосування таких технологій для формування більш об'ємного, цілісного відображення в індивідуальній та груповій свідомості тієї чи іншої проблеми порівняно із попереднім, шаблонним, спрощеним чи фрагментованим її відображенням. Це відбувається завдяки аналізу учасниками структури своїх та чужих настановлень, набуття ними досвіду порозуміння на основі взаємного емпатійного слухання тощо. Даний підхід може застосовуватися як допоміжний (разом із методом фокус-груп) або самостійний інструмент діагностики конфліктних або суперечливих аспектів громадського ставлення до гострих соціальних питань, що є конче необхідним на етапах, які передують остаточному ухваленню управлінських рішень, з метою попередження політичних помилок, які часто є причиною розбалансування, розщеплення громадської думки.

Висновки. Ключовим напрямом сучасних досліджень громадської думки, окрім пошуку засобів формування більш точного відбиття у суспільній свідомості складної соціальної реальності, є розробка інструментів розвитку суспільних вмінь компетентного поведіння з інформацією, передусім – новою або такою, що постійно оновлюється. Особливо актуальним для України є забезпечення громадської підтримки

освітніх реформ враховуючи їх системний характер та загальносуспільну значущість.

Розробка технологій формування громадської думки на основі концепції відкритості суджень (open-mindedness), можуть стати перспективним напрямом забезпечення громадської підтримки реформ у сфері загальної середньої освіти. По-перше, такий підхід унеможлиблює маніпулятивні або інші деструктивні впливи на суспільну свідомість оскільки він базується на суб'єкт-суб'єктному підході до вивчення громадської думки. По-друге, він дає змогу масштабувати технології за принципом «участі не всіх, а кожного», що робить їх універсальним інструментом монологічного, діалогічного або полілогічного спілкування. Нарешті, він актуалізує можливість ефективного супроводу процесів розробки і ухвалення політичних та управлінських рішень на основі роботи із більш точними і цілісними суспільними репрезентаціями тих чи інших проблем.

Список використаних джерел

1. Слюсаревський, М. (2016). Громадська думка з питань освіти: преференції, суперечності та перспективи збагачення. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії»*, 17(4-6), 48-61.
2. Фролов, П. Д. (2014). Громадська думка: критерії та моделі консолідації. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 34, 234-247.
3. Чуніхіна, С. (2020). Суспільне ставлення до освітніх реформ: дослідження проблеми відкрито стісуджень (open-mindedness). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*, 1(11), 63-70.

[https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1\(11\).12](https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1(11).12)

4. As'ari, A.R., Kurniati, D., Abdullah, A.H., Muksar, M., & Sudirman, S. (2019). Impact of Infusing Truth Seeking and Open-Minded Behaviors on Mathematical Problem-Solving. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7(4), 1019-1036. DOI: <http://dx.doi.org/10.17478/jegys.606031>

5. Baron, J., Scott, S., Fincher, K., & Emlen Metz, S. (2015). Why does the Cognitive Reflection Test (sometimes) predict utilitarian moral judgment (and other things)? *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 4(3), 265–284. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2014.09.003>

6. Doney, J., Wegerif, R. (2017). *Measuring Open-Mindedness: An evaluation of the impact of our school dialogue programme on students' openmindedness and attitudes to others*. Tony Blair Institute for Global Change. 60. https://institute.global/sites/default/files/in-line-files/Measuring%20Open-mindedness_29.06.17.pdf

7. Hawken, J. (2019). Philosophical discussions with children: an opportunity for experiencing open-mindedness. *Childhood & Philosophy*, 15, 1–20. doi:10.12957/childphilo.2019.42982

8. Lord, M. (2015). Group learning capacity: The roles of open-mindedness and shared vision. *Frontiers in psychology*, 6, 150. 10.3389/fpsyg.2015.00150.

9. Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Washington, DC: American Psychological Association.

10. Shearman, S.M., Levine, T. (2006). Dogmatism Updated: A Scale Revision and Validation. *Communication Quarterly*, 54(3), 275-291.

11. Tjosvold, Dean; Poon, Margaret (1998). *Dealing with scarce*

resources: openminded interaction for resolving budget conflicts. *Group & Organization Management*. 23 (3).

References

1. Slyusarevs'kyy, M. (2016). Hromads'ka dumka z pytan' osvity: preferentsiyi, superechnosti ta perspektyvy zbahachennya. *Vseukrayins'kyy naukovo-praktychnyy zhurnal «Dyrektor shkoly, litseyu, himnaziyi»*, 17(4-6), 48-61.

2. Frolov, P. D. (2014). Hromads'ka dumka: kryteriyi ta modeli konsolidatsiyi. *Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi*, vyp. 34, 234-247.

3. Chunikhina, S. (2020). Suspil'ne stavlennya do osvity reform: doslidzhennya problemy vidkryto stisudzhen' (open-mindedness). *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Psykholohiya»*, 1(11), 63-70. [https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1\(11\).12](https://doi.org/10.17721/BSP.2020.1(11).12)

4. As'ari, A.R., Kurniati, D., Abdullah, A.H., Muksar, M., & Sudirman, S. (2019). Impact of Infusing Truth Seeking and Open-Minded Behaviors on Mathematical Problem-Solving. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7(4), 1019-1036. DOI: <http://dx.doi.org/10.17478/jegys.606031>

5. Baron, J., Scott, S., Fincher, K., & Emlen Metz, S. (2015). Why does the Cognitive Reflection Test (sometimes) predict utilitarian moral judgment (and other things)? *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 4(3), 265–284. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2014.09.003>

6. Doney, J., Wegerif, R. (2017). *Measuring Open-Mindedness: An evaluation of the impact of our school dialogue programme on students' openmindedness and attitudes to others*. Tony Blair Institute for Global Change. 60.

<https://institute.global/sites/default/files/in>

line-files/Measuring%20Open-mindedness_29.06.17.pdf

7. Hawken, J. (2019). Philosophical discussions with children: an opportunity for experiencing open-mindedness. *Childhood & Philosophy*, 15, 1–20. doi:10.12957/childphilo.2019.42982

8. Lord, M. (2015). Group learning capacity: The roles of open-mindedness and shared vision. *Frontiers in psychology*, 6, 150. doi:10.3389/fpsyg.2015.00150.

9. Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Washington, DC: American Psychological Association.

10. Shearman, S.M., Levine, T. (2006). Dogmatism Updated: A Scale Revision and Validation. *Communication Quarterly*, 54(3), 275-291.

11. Tjosvold, Dean; Poon, Margaret (1998). Dealing with scarce resources: openminded interaction for resolving budget conflicts. *Group & Organization Management*, 23 (3).

Додаток

*Сценарій застосування
технології формування громадської
думки
на основі відкритості суджень
щодо впровадження 12-річного
навчання*

Оптимальна кількість учасників:
2-20 осіб.

Модератор просить учасників розбитися на команди (від 2 до 5 учасників в кожній; у випадку наявності лише двох учасників дискусія проходить у форматі діалогу) та пропонує їм питання для обговорення.

Обговорення відбувається в чотири раунди.

1. Констатативний раунд

В першому раунді команди (окремі учасники) мають сформулювати свою позицію відповідно до структури:

- Що я знаю з цього приводу? (когнітивний компонент)

- Що я відчуваю з цього приводу? (емоційний компонент)

- Що я роблю/хочу/мушу робити з цього приводу? (поведінковий компонент)

Модератор просить команди завершити речення «12-річне навчання – це...», повідомити, які почуття у них викликає надане ними формулювання та намітити дії, які впливають/можуть впливати з цього.

Спікери команд по черзі викладають сформульовану позицію, після чого учасники другої команди можуть ставити уточнюючі запитання (запитання на розуміння).

2. Рефлексивний раунд

В другому раунді учасникам належить максимально точно відтворити позицію, висловлену іншою командою. По завершенню викладення команди надають зворотній зв'язок щодо почутого: наскільки повно було сприйнято і відтворено їхню позицію, які неточності або пробіли були допущені.

Для обговорення когнітивних аспектів настановлень модератор може запропонувати такі питання: які з викладених вами даних безспірні? які дані потребують уточнення? які дані не можуть бути перевірені? яких даних не вистачає? При обговоренні емоційних компонентів доречними є питання: з якими потребами пов'язані висловлені почуття? яку функцію (користь) для суспільства несуть ці почуття? Поведінкові компоненти можуть осмислюватися за допомогою питань: які дії викликають найбільше/найменше заперечень? хто може і має бути суб'єктом цих дій?

3. Аналітичний раунд

Команди знайомляться з офіційним прес-релізом (іншим інформаційним матеріалом офіційного походження) та обговорюють викладену інформацією за схемою:

- Які з моїх припущень збігаються з цією інформацією?
 - Які з моїх припущень суперечать цій інформації?
 - Що нового я дізналася(дізнався)?
 - Якої інформації мені не вистачає?
4. Синтетичний раунд

Команди мають знову згенерувати завершення речення «12-річне навчання – це...» на основі синтезу усієї інформації, яка була актуалізована під час роботи.

5. Підбиття підсумків
Наприкінці групової роботи учасники обмінюються враженнями щодо отриманого досвіду.

MODELING OF TECHNOLOGIES FOR PROVIDING PUBLIC SUPPORT FOR EDUCATIONAL REFORMS BASED ON OPEN-MINDEDNESS

Chunikhina S. L.

The key direction of modern public opinion research is to find ways to reflect a complex social reality in the public consciousness more accurately and develop tools for developing social skills of competent handling of information, especially new or constantly updated. In Ukraine, it is essential to provide public support for educational reforms, given their systemic nature and national significance. The article aims to present a structural model for technology development to provide public support for reforms in general secondary education based on open-mindedness and to determine the criteria for its effectiveness. *Open-mindedness* is defined as a set of cognitive and socio-emotional skills, which determine one's ability to flexibly and adaptively handle new information and new experiences. Based on theoretical and empirical stages of research, the principles of construction of technologies of formation of public opinion based on the open-mindedness are defined: the principle of equality and interactivity of subjects of public opinion; the principle of analytical and synthetic information processing; the principle of focusing on the completeness of experience. The author proposes the model and application scenario of public opinion forming technology, taking into account the two-level manifestation and two-component structure of open-mindedness as a complex skill and the stages of its formation – from information analysis through reflexive processes to its synthesis. The author describes cognitive (critical thinking skills, ability to form a three-dimensional vision of the problem based on its essential characteristics, structured presentation of the position) and socio-emotional (providing feedback, conflict resolution with a focus on the goal, emotional literacy, empathic listening) open-mindedness criteria.

Keywords: public opinion, educational innovations, open-mindedness, technologies of public opinion formation, subject